

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ ТА ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАТУСІ ПІДВИЩЕНОГО ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE INSTITUTIONAL CAPACITY OF THE LAW ENFORCEMENT BODIES OF UKRAINE REGARDING COUNTERING THE ACTIVITIES OF CRIMINAL COMMUNITIES AND PERSONS WHO ARE IN THE STATUS OF INCREASED CRIMINAL INFLUENCE

Тундаєв С.М., ад'юнкт кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті досліджується основні ознаки (елементи) інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, як ознаки що характеризують її поняття. Зокрема автором визначено, що до таких належать: 1) нормативно правове забезпечення діяльності правоохоронних органів – інституційна основа для протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу; 2) систему спеціальних суб'єктів (правоохоронних органів) протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу: завдання, функції, обсяг повноважень, компетенція кожного із суб'єктів; структурно-функціональна побудова правоохоронних органів; організація внутрішньосистемної та позасистемної взаємодії; мережа, стан та ефективність додаткових сил, які використовуються для протидії цим явищам, зокрема гласних та негласних штатних і позаштатних працівників та співробітників; професійна (фахова) компетентність кадрового складу та ресурсні можливості до його вдосконалення, у тому числі якості підвищення кваліфікації працівників для оволодіння новими методами роботи, якості підготовки нових працівників на заміщення вакантних посад та ін.; 3) фінансове та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, які здійснюють функції з протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу.

У результаті аналізу основних ознак, автором надається поняття інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, під якою потрібно розуміти здатність інституцій виконувати свої функції через цільове забезпечення належного рівня нормативно-правового регулювання, системно-структурної і функціональної організації правоохоронних органів, організації фінансування та залучення ресурсів для протидії організованій злочинності.

Ключові слова: витрати, здатність інституції, матеріально-технічне забезпечення, нормативно правове забезпечення, ресурсні можливості, стан та ефективність використання, фінансове забезпечення.

The article examines the main signs (elements) of the institutional capacity of law enforcement agencies of Ukraine to counteract the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence, as signs that characterize its concept.

In particular, the author determined that these include: 1) regulatory legal support for the activities of law enforcement agencies – the institutional basis for countering the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence; 2) the system of special subjects (law enforcement agencies) to counteract the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence: tasks, functions, scope of powers, competence of each of the subjects; structural and functional construction of law enforcement agencies; organization of intra-system and extra-system interaction; the network, status, and effectiveness of additional forces used to counter these phenomena, including public and private staff and freelancers; professional (specialist) competence of the staff and resource opportunities for its improvement, including the quality of employee training to master new work methods, the quality of training new employees to fill vacant positions, etc.; 3) financial and logistical support of law enforcement agencies, which perform functions to counter the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence.

As a result of the analysis of the main features, the author provides the concept of the institutional capacity of law enforcement agencies of Ukraine to counteract the activities of criminal communities and persons under the status of increased criminal influence, under which it is necessary to understand the ability of institutions to perform their functions through the targeted provision of the appropriate level of regulatory and legal regulation, systemically-structural and functional organization of law enforcement agencies, organization of financing and attraction of resources for combating organized crime.

Key words: costs, the institution's capacity, material and technical support, normative and legal support, resource capabilities, state and efficiency of use, financial support.

Постановка проблеми. Сучасний стан протидії організованій злочинності, особливо найбільш небезпечним її проявам (злочинним спільнотам та особам, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу) свідчить, що на сьогодні правоохоронні органи України недостатньо ефективно реалізують державно-владні повноваження у цьому напрямку роботи. Так, у 2021 році за ст. 255 КК України обліковано 173 кримінальних правопорушень, за ст. 255-1 КК – 124, за ст. 255-2 КК – 8, за ст. 255-3 КК – 28. Із них особам вручено повідомлення про підозру за ст. 255 КК – 76, за ст. 255-1 КК – 77, за ст. 255-2 КК – 3, за ст. 255-3 – 23. Але, за цими кримінальними правопорушеннями не всі провадження направлені до суду з обвинувальним актом по п. 3 ст. 283 КПК України, зокрема: за ст. 255 КК – лише 35, за ст. 255-1 КК – 40, за ст. 255-2 КК – 2, за ст. 255-3 КК – 8 [1].

Незадовільний стан роботи правоохоронних органів України у цьому питанні підтверджуються і оцінкою ситуації щодо протидії організованій злочинності Радою національної безпеки і оборони України (далі – РНБО), яка 14.05.2021 р. ухвалила безпрецедентне для цього органу державної влади рішення щодо персональних санкції проти 557 «злочинців у законі», 111 іноземців, які є кримінальними авторитетами. До всіх цих осіб застосовані: блокування активів, заборона в'їзду на територію України, відмова в наданні або скасування візи, посвідки на тимчасове чи постійне проживання, дозволу на імміграцію, відмова у продовженні строку перебування в Україні, неможливість набуття ними громадянства України та примусове видворення [2;3].

Сучасна система вітчизняних державних заходів протидії діяльності злочинних співтовариств «de facto»

заснала певних структурних змін. Крім кримінально караних (традиційних) заходів, застосовуються «особливі» санкційні заходи РНБО, спрямовані перш за все на запобігання діяльності на території України злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу [4, с. 170].

Все це свідчить про нездатність правоохоронних органів як цілісної системи протидіяти організованій злочинності та вказує на необхідність вивчення їх крізь призму інституційної спроможності. Але перш за все необхідно визначити основні категорії і поняття, які необхідно застосовувати для аналізу і оцінки цих правоохоронних інституцій. У зв'язку з цим визначення поняття та сутності інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, на сьогодні є своєчасним та необхідним як у теоретичному, так і у практичному сенсі, що, в свою чергу, визначає актуальність дослідження цієї проблематики.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Вивчення наукової літератури свідчить, що найбільш вагомими здобутками у кримінології, криміналістиці, оперативно-розшуковій діяльності стосовно цієї проблематики здійснено багатьма вітчизняними вченими, зокрема: К. В. Антоновим, Л. І. Аркушею, О. М. Бандуркою, Б. І. Бараненком, Г. М. Бірюковим, М. Г. Богуславським, Т. А. Воліковим, Л. Ф. Гулою, О. О. Дерев'ягиним, О. Ф. Долженковим, О. О. Дульським, В. В. Єфімовим, Г. П. Жаровською, О. В. Ільїним, Н. С. Карповим, А. В. Коваленком, М. В. Корнієнком, Ю. М. Крамаренком, В. П. Кушпітом, І. М. Леган, О. М. Литваком, В. І. Литвиненком, О. М. Литвиновим, Г. І. Масяйкіним, В. А. Некрасовим, Д. Й. Никифорчуком, В. В. Нонік, О. О. Подобним, І. В. Потайчук, Р. М. Римарчуком, Д. Б. Санаковим, В. І. Сервецьким, В. А. Ситником, О. С. Скок, М. В. Стащак, І. С. Стіхарною, О. І. Тарасенком, В. Є. Ткалічем, О. О. Толкаченко, О. Г. Цветковим, К. О. Чаплинським, Т. В. Шевченко, В. В. Шендриком, Р. М. Шехавцовим, О. Ю. Шостко та ін.

Вивчення чисельних здобутків авторів дає змогу стверджувати, що сучасного дослідження, яке б у комплексі висвітлювало питання інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, на сьогодні не проведено.

Мета статті полягає у визначенні поняття та сутності інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу.

Виклад основного матеріалу. Концепція інституційної спроможності по-різному описана у працях науковців. Деякі автори визначають її як внесення, процес; інші – як результат (П. Морган), інституційну якість (Ф. Фукуяма), властивість управління (Е. Гріндел), організаційну характеристику (А. Толобем), фактор, що розкриває можливості індивідуальності (А. Сен). Термін «інституційна спроможність» вживають і як синонім якісного управління, організованості, ефективності [5, с. 377].

У загальному значенні інституційну спроможність розуміють як здатність інституції виконувати свої функції через забезпечення належного рівня професійної підготовки персоналу, процесів, організації та ресурсів відповідної інституції [6].

Також її (інституційну спроможність) розглядають як здатність організацій виконувати покладені на них функції у визначених державою нормативних рамках [5, с. 377] або як суму організаційних, структурних та технічних систем, а також індивідуальні компетенції, які створюють та впроваджують політику, що відповідає потребам [7]. Поряд з цим її також розглядають через призму визна-

чальних показників, які вказують на спроможність сектору, фінансове забезпечення, комунікаційну складову та організаційну спроможність окремо взятої організації а також в аспекті досягнення належного рівня фаховості (професіоналізації), що в сукупності підсилюватиме сектор загалом [8, с. 121.].

Враховуючи загальнотеоретичні положення щодо розуміння цієї категорії, у контексті досліджуваної проблематики потрібно вести мову про основні параметри інституційної спроможності правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу.

Поряд з цим, потрібно зазначити, що поняття як основні категорії, які вживаються у науці, необхідно розглядати через притаманні їм ознаки, які їх характеризують. Це обумовлює потребу вивчення праць сучасних дослідників, у яких визначаються такі ознаки.

Наприклад, І. М. Леган вважає, що причини виникнення та розвитку організованої злочинності в Україні залежать насамперед від функціонування державних інститутів, досконалості політичної системи та забезпечення норм права [9, с. 15.].

Вивчаючи інституційну спроможність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинною спільнотою, а також особами, які перебувають у статусах підвищеного злочинного впливу, Ю. М. Крамаренко, О. С. Скок, Т. В. Шевченко (2021 р.) розглядали цю проблематику через призму таких складових як: 1) кількісні та якісні показники організованої злочинності в Україні; 2) статистичні данні щодо стану розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії; 3) поняття організованої злочинності та кримінальної відповідальності за особливу форму співучасті; 4) суб'єкти боротьби із злочинною спільнотою, а також особами, які перебувають у статусах підвищеного злочинного впливу; 5) організаційно-тактичні можливості правоохоронних органів у боротьбі із злочинною спільнотою, а також особами, які перебувають у статусах підвищеного злочинного впливу [10].

Ю. М. Крамаренко, досліджуючи спроможність правоохоронних органів протидіяти проявам організованої злочинності, визначає такі ознаки, які характеризують цю категорію:

- 1) характеристику організованої злочинності, її суті, тенденції та цілі, що вона переслідує;
- 2) характеристику суб'єктів правоохоронної діяльності, їх можливостей та обмежень;
- 3) характеристику соціальних, державних та міжнародних процесів, що відбуваються та будуть відбуватись у найближчому майбутньому. Тобто для успішної протидії організованій злочинності, необхідним є розуміння поточного стану та прогнозування майбутніх дій «ключових гравців» та соціальних перетворень [11].

Підсумовуючи різні погляди на цю проблематику, можна визначити, що до ознак, які характеризують інституційну спроможність правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, автори відносять:

1. Стан та тенденції організованої злочинності.
2. Функціонування спеціальних державних інститутів (правоохоронних органів).
3. Забезпечення норм права.
4. Поточні і прогнозовані соціальні, державні та міжнародні процеси.
5. Доскопальність політичної системи.

Враховуючи дещо різні підходи до висвітлення досліджуваної проблематики, зазначимо свою інтерпретацію на визначені авторами ознаки та запропонуємо власний перелік таких ознак.

На наш погляд, стан та тенденції організованої злочинності не можуть розглядатись як ознака інституційної

спроможності правоохоронних органів щодо досліджуваного напрямку роботи, оскільки:

1. Характеристика існуючої організованої злочинності, тобто кількісно-якісні показники, структура, динаміка, тенденції і таке інше у контексті інституційної спроможності свідчить про ефективність роботи правоохоронних органів. Тобто така ознака є не що інше, як індикатор для оцінки спроможності, а не ознака (характеристика) останньої.

2. Призначення суб'єктів протидії організованій злочинності (правоохоронних органів), тобто їх функції, завдання, компетенція передбачає аналіз поточного і прогнозованого стану цього негативного явища, відповідно до якого відбуваються структурно-функціональні зміни у самих правоохоронних органах, створення додаткових аналітичних підрозділів (наприклад підрозділи кримінального аналізу у Національній поліції). Тобто вивчення стану та динаміки – це елемент організації та планування роботи правоохоронних органів, а не їх спроможність.

Враховувати поточний і прогнозований стан організованої злочинності – це обов'язок правоохоронних органів, який реалізується з метою випередження динамічних викликів і загроз організованої злочинності шляхом завчасного корегування організаційної структури правоохоронних органів, розширення їх можливостей, перерозподілу функцій між ними та ін. для ефективного застосування запобіжних (проактивних) спеціальних заходів останніми.

Тому не можна погоджуватися з судженнями про те, що функція правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності полягає тільки у вчасному виявленні таких проявів, забезпеченні притягнення винних до відповідальності, а також відшкодування завданих збитків [11, с. 56].

Дійсно правоохоронні органи не зможуть повністю подолати це явище, як зазначає Ю. М. Крамаренко, але не можна перекладати завдання щодо профілактики та недопущення злочинних проявів організованої злочинності виключно на політичну волю органів державної влади та самого суспільства, яке є джерелом кадрів та носієм відношення до правомірної чи неправомірної поведінки, як пропонує вчений [11, с. 56]. На наш погляд, відмовлятися від законодавчо визначених завдань правоохоронних органів щодо мінімізації проявів організованої злочинності, а особливо найбільш небезпечних її форм (злочинних спільнот та осіб, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу) не можна.

Координація відповідних зусиль та структурно-функціональних змін правоохоронних органів повинна здійснюватися на всіх рівнях цих органів, а на рівні центрального апарату – окремим суб'єктом. На сьогодні – це Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України.

Названі аспекти стосуються і такої ознаки, визначеної авторами, як поточні і прогнозовані соціальні, державні та міжнародні процеси, які не відносяться до інституційної спроможності, а є елементом прогнозування та програмування протидії злочинності або елементом вдосконалення міжнародного співробітництва.

На сьогодні зміст прогнозування, як елемент діяльності правоохоронних органів України, не в повному обсязі усвідомлюється як теоретиками так і практиками правоохоронної діяльності, оскільки враховуються вибіркові критерії та індикатори, які не дають змоги комплексно побачити картину динамічних процесів організованої злочинності. Їх не можна покласти в основу побудови перспективної гнучкої моделі системи правоохоронних органів для задоволення як сучасних потреб протидії організованої злочинності, так і можливих варіативних викликів останньої.

Найбільш вдалий підхід до вирішення цього питання описаний О. О. Титаренком, який зазначає, що кримінологічний (прогнозний) сценарій зміни стану злочинності – це

послідовний логічний опис альтернативного гіпотетично можливого варіанту трансформації злочинності (його кількісно-якісних показників, детермінаційного комплексу), стану державного впливу на неї у майбутньому (на короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий періоди), який відбиває різні погляди на минуле, теперішнє та майбутнє, а також є підґрунтям для стратегічного планування та програмування в процесі формування і реалізації державної політики у сфері протидії злочинності. Автор пропонує систему критеріїв та показників (індикаторів) оцінювання виконання державних цільових програм протидії злочинності, зокрема такі критерії: стан злочинності, в тому числі публічної безпеки та порядку; стан трансформації фонових явищ злочинності; стан фінансового забезпечення програмних заходів; стан нормативно-правового забезпечення протидії злочинності; надійність надання профілактичних послуг в межах програми; стан координації та взаємодії виконавців основних програмних заходів; підвищення якості (професійного рівня) персоналу з профілактики злочинів; покращення ресурсного забезпечення суб'єктів профілактичної роботи; зниження криміногенності навколишнього середовища (результати використання підходу CPTED); підвищення рівня правової культури населення; стан залучення та участі громадянськості до профілактичної роботи (профілактики злочинів та соціальним девіаціям); моніторинг думки населення про стан правопорядку; соціально-економічна ефективність реалізації програми; інші критерії та показники (стан інформування населення про реалізацію програми; неочікувані наслідки тощо) [12, с. 6, 9].

Ще один елемент, який напевно можна визначити як ознаку, яка характеризує інституційну спроможність саме правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності, – досконалість політичної системи.

На наш погляд, ця ознака характеризує не інституційну спроможність правоохоронних органів, а спроможність всього державного механізму протистояти викликам і загрозам організованої злочинності. Безумовно, що така ознака впливає на ефективність правоохоронної системи, але не характеризує потенціал останньої.

Таким чином і досконалість політичної системи не відноситься до ознак інституційної спроможності правоохоронних органів.

Підводячи підсумок короткого аналізу запропонованих авторами ознак, які характеризують інституційну спроможність правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, потрібно зазначити, що до таких ознак не відносяться: стан та тенденції організованої злочинності; поточні і прогнозовані соціальні, державні та міжнародні процеси; досконалість політичної системи.

На наш погляд, до найголовніших ознак (елементів) інституційної спроможності правоохоронних органів щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу потрібно відносити:

1) нормативно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів – основа для протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу;

2) систему спеціальних суб'єктів (правоохоронних органів) протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу:

- завдання, функції, обсяг повноважень, компетенція кожного із суб'єктів;

- структурно-функціональна побудова;

- організація внутрішньосистемної та позасистемної взаємодії;

- мережа, стан та ефективність додаткових сил, які використовуються для протидії цим явищам, зокрема

гласних та негласних штатних і позаштатних працівників та співробітників;

- професійна (фахова) компетентність кадрового складу та ресурсні можливості до його вдосконалення, у тому числі якості підвищення кваліфікації працівників для оволодіння новими методами роботи, якості підготовки нових працівників на заміщення вакантних посад та ін.;

3) фінансове та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, які здійснюють функції з протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу.

Нормативно правове забезпечення. Сьогодні якості законів, що приймаються в частині чіткості та передбачуваності, створюють процедурні складності в роботі правоохоронних органів [11, с. 56]. Тому зазначимо, що однією з основних потреб у встановленні належного законодавчого забезпечення діяльності правоохоронних органів є приведення у відповідність до міжнародних стандартів матеріально-правових і процесуальних положень законодавства щодо протидії злочинним спільнотам та особам, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу.

Наприклад, у світлі сьогоденнішніх подій (неконтрольоване розповсюдження зброї внаслідок військових дій на території України) правовою і практичною необхідністю є встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння як: доставку або переміщення без передбаченого законом дозволу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв з території чи на територію України або територію України [13].

У цьому контексті доречно зазначити існуючі у науковій спільноті думки щодо покращення вітчизняного законодавства у питаннях протидії транснаціональним проявам організованої злочинності, оскільки кримінальна діяльність злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, як правило, не обмежується державними кордонами, а ефективна протидія їй можлива лише за умови комплексного розвитку та залучення державних і міжнародних інституцій.

Так, сучасні дослідники дещо у різній інтерпретації, але загалом одноставно, підтримують позицію щодо прийняття окремого Закону України, який би визначав основи протидії транснаціональній організованій злочинності. Наприклад, І. М. Леган (2021 р.) пропонує прийняти Закон України «Про запобігання та протидію транснаціональній злочинності», який повинен бути спрямований на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії транснаціональній злочинності [9, с. 28, 30.]. У той же час Г. П. Жаровська (2019 р.) у докторській дисертації запропонувала проект Закону України «Про протидію транснаціональній організованій злочинності», в якому передбачено основи для правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю державної системи протидії транснаціональній організованій злочинності, серед яких найголовнішими авторка визначила такі механізми, як: основні цілі протидії транснаціональній організованій злочинності; основні принципи протидії транснаціональній організованій злочинності; основні напрями протидії транснаціональній організованій злочинності; система заходів протидії транснаціональній організованій злочинності; суб'єкти протидії транснаціональній організованій злочинності; повноваження суб'єктів, які безпосередньо здійснюють протидію транснаціональній організованій злочинності; повноваження інших суб'єктів, які залучаються до протидії транснаціональній організованій злочинності; сприяння державним органам, що здійснюють протидію транснаціональній організованій злочинності, державним органам та іншим організаціям, які беруть участь у протидії транснаціональній організованій злочинності; взаємодія державних органів, які здійснюють

протидію транснаціональній організованій злочинності, з іншими державними органами та іншими організаціями; інформаційне забезпечення діяльності протидії транснаціональній організованій злочинності; відповідальність організації, установи, підприємства, що сприяє транснаціональному організованому угрупованню або організація, установа, підприємство створені на кошти організованого угруповання; дотримання прав і законних інтересів організацій і фізичних осіб; засади міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності; надання інформації; участь у спільних з іноземними державами заходах з протидії транснаціональній організованій злочинності; видача (екстрадиція) осіб, що брали участь у транснаціональній злочинній діяльності; контроль за діяльністю з протидії транснаціональній організованій злочинності; нагляд за виконанням законодавства у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності [14, с. 31, 381, 472, 563].

Вибір Україною курсу на інтеграцію в Європу та транснаціональний характер корупції зумовлюють необхідність укладання країною низки угод про оперативне співробітництво з міжнародними спеціалізованими поліцейськими інституціями [15, с. 114].

Названі потреби прийняття відповідних нормативно-правових змін розкривають лише частину проблематики нормативно-правового забезпечення правоохоронних органів щодо протидії злочинним спільнотам та особам, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу.

Система спеціальних суб'єктів (правоохоронних органів) протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. Серед пріоритетних завдань у подоланні організованої злочинності в Україні є концентрація зусиль на виявленні та припиненні діяльності організованих груп та злочинних організацій, пов'язаних з обігом наркотиків, зброї та вибухових речовин, торгівлею людьми та нелегальною міграцією, екологічними злочинами, та корупційною злочинністю, а також активізація діяльності щодо здійснення паралельних фінансових розслідувань з метою розшуку та арешту активів від злочинної діяльності та підризу її економічного підґрунтя [16, с. 82]. Проте, зміни до законодавства та реформування правоохоронних органів в Україні призвели до того, що в Україні фактично відсутні державні органи, спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю [11, с. 56].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» систему державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, становлять: а) спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи; б) державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій. До державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, належать: а) Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. До державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать: а) органи Національної поліції і Служби безпеки України; б) органи прокуратури України; в) органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; е) розвідувальний орган Міністерства оборони України; е) Служба зовнішньої розвідки України; ж) Національне антикорупційне бюро України; з) Бюро економічної безпеки України [17].

І. М. Леган надає перелік суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності в Україні, серед яких Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна податкова служба України,

органи прокуратури, новостворені органи (НАЗК, НАБУ, ДБР, САП), Національна поліція України (зокрема, Департамент кіберполіції), СБУ, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України, Державна служба фінансового моніторингу тощо. Одним з негативних моментів діяльності правового механізму протидії транснаціональній злочинності є ліквідація Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, що був створений 2007 року. З огляду на цей факт виокремлено чинні Комітети Верховної Ради України IX скликання, утворені 2019 р., що прямо чи опосередковано займаються питаннями міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, серед яких: Комітет з питань правоохоронної діяльності, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, Комітет з питань інтеграції України до Європейського Союзу, Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки, Комітет з питань правової політики [9].

У цьому контексті справедливою є критика Ю. М. Крамаренко, який вказує на відсутність серед правоохоронних органів, «які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій», наприклад, Державного бюро розслідувань [11, с. 56].

Також вірними є думки В. Комашко та О. Шамапи, які зазначають, що серед такої кількості органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю неодмінно повинна бути координація цього процесу і вказують на можливість виконувати цю функцію органами прокуратури, через призму правозастосування статті 25 Закону України «Про прокуратуру», де у статті 25 визначено, що Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності [18, с. 51].

Якщо торкнутись питання щодо підготовки персоналу правоохоронних органів, у тому числі працівників прокуратури, а також інших співробітників, що відповідають за попередження, виявлення і припинення злочинів, що охоплюються Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, то слід констатувати певні не вирішені питання.

Система підготовки персоналу правоохоронних органів, які входять в систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю відповідно до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» є розбалансованою. Більш прогресивною системою підготовки персоналу правоохоронних органів, у сфері боротьби з організованою злочинністю, здійснюється в системі вищих навчальних закладах МВС України, до яких належать: Луганський державний університет внутрішніх справ; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Національну академію внутрішніх справ; Харківський національний університет внутрішніх справ; Львівський державний університет внутрішніх справ; Національну академію державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького; Донецький державний університет внутрішніх справ; Одеський державний університет внутрішніх справ [18, с. 51].

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, які здійснюють функції з протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. У контексті досліджуваної проблематики відразу потрібно акцентувати увагу на тому, що фінансове забезпечення діяльності правоохоронних органів, це складний механізм, за допомогою якого формують і використовують

фонди коштів і який характеризує зміст впливу фінансів на різні сегменти функціонування як окремо взятого правоохоронного органу, так і їх всіх у цілому як правоохоронної системи. Зміст фінансового забезпечення діяльності правоохоронних органів складає система заходів для вчасного й повного задоволення потреб правоохоронних органів у грошових коштах. Це діяльність, яка здійснюється в межах фінансової системи держави в усіх її проявах та є формою участі в розподілі грошових коштів шляхом отримання фінансових ресурсів для наділення правоохоронних органів відповідними матеріально-технічними ресурсами [19, с. 676].

На відміну від інших державних органів система витрат і видатків правоохоронних органів має свою специфіку, яка впливає на ефективність роботи останніх і визначає їх спроможність виконувати державно-владні повноваження (функції) щодо протидії організованій злочинності. Вона визначається не тільки грошовим, соціальним та матеріально-технічним забезпеченням гласних штатних працівників. Ця специфіка полягає в першу чергу у достатності фінансового та матеріально-технічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, як основи виявлення та викриття організованої злочинності, кримінальних правопорушень вчинюваних членами злочинних спільнот, незаконних оборотів коштів, схем легалізації майна отриманого злочинних шляхом, виявлення корумпованих зв'язків у органах державної влади, членів громадських організацій та ЗМІ, що сприяють злочинній діяльності, виявлення та документування злочинної діяльності осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу та ін.

Систему таких витрат та видатків становить різні сегменти фінансування інститутів оперативно-розшукової діяльності, наприклад: витрати на формування та утримання інституту негласного співробітництва; витрати на формування та утримання інституту штатних негласних працівників; витрати на разові грошові виплати особам, які сприяють здійсненню оперативно-розшукової діяльності, у тому числі викривачів; витрати на проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (наприклад оперативна чи контрольована закупка); витрати на формування та утримання інформаційних ресурсів, зокрема автоматизованих інформаційних системи; витрати на закупівлю та використання засобів оперативно-розшукової діяльності (гласних та негласних); витрати на створення та використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів; витрати на легендаровану оренду приміщень або створення та функціонування легендарованих підприємств та ін. Це далеко не вичерпний перелік фінансових потреб правоохоронних органів, які впливають на спроможність здійснювати протидію організованій злочинності. Але деякі із названих становлять найбільшчу проблему у діяльності оперативних підрозділів, оскільки на протязі багатьох років відбувалось недофінансування цих ресурсів, а сама проблема замовчувалась і не була предметом широких дискусій, у зв'язку з тим, що справжня картина (стан фінансування) становить державну таємницю.

Крім названих сегментів фінансування правоохоронних органів до них також необхідно відносити і матеріально-технічне забезпечення новітнім обладнанням та устаткуванням роботи експертів, слідчих (дознавачів), чергових частин та ін. Деякі види технічних засобів потребують достатньої кількості та їх постійного оновлення у зв'язку із розвитком науки і техніки (наприклад криміналістичні), інші – потребують регулярної закупівлі, у зв'язку із витратною особливістю засобів, наприклад обмежений ресурс затвора цифрових фотокамер, разове використання реагентів мобільних криміналістичних лабораторій, що використовуються для експрес-аналізу наркотичних засобів тощо.

Потрібно також зазначити, що на протязі довгого часу ведуться дискусії щодо використання можливостей фінансування та матеріально-технічного забезпечення потреб правоохоронних органів за рахунок так званих «спеціальних фондів», які поповнюються за рахунок представників бізнесу, приватних банків, органів місцевого самоврядування та інших представників фінансових еліт.

Однак практика і механізм неодноразового їх функціонування в Україні показала, що кошти і ресурси, які залучаються до таких фондів більш ніж у 90% випадків мають корупційну складову, а використовуються здебільшого не для потреб правоохоронної діяльності, а для особистих потреб правоохоронців.

Таким чином можна зробити висновок, що особливістю фінансового забезпечення як складової інституційної спроможності правоохоронних органів України, на сьогодні є їх дотаційність, що гарантована і забезпечена державою.

Висновок. Підсумовуючи вищезазначене інституційну спроможність правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, потрібно розглядати, як здатність інституцій виконувати свої функції через цільове забезпечення належного рівня нормативно-правового регулювання, системно-структурної і функціональної організації правоохоронних органів, організації фінансування та залучення ресурсів для протидії організованій злочинності.

Інституційну спроможність правоохоронних органів України щодо протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу визначають такі основні елементи як: 1) нормативно правове забезпечення; 2) система спеціальних суб'єктів (правоохоронних органів); 3) фінансове та матеріально-технічне забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2021 року. Офіційний сайт ОФІСУ Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 17.10.2022).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України від 21 травня 2021 р. № 203/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2032021-38949> (дата звернення: 9.10.2022).
3. Звернення Президента України за результатами засідання Ради національної безпеки і оборони від 14 травня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/videos/zvernennya-prezidenta-ukrayini-za-rezultatamizasadannya-rad-1897> (дата звернення: 9.10.2022).
4. Тундаєв С. М. Окремі аспекти протидії діяльності злочинних спільнот та осіб, що перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. II Міжнар. наук.-практ. конференції, 17 черв. 2022 р. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. С. 168-171.
5. Петренко К. Особливості інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Випуск 4 (78). С. 376-388.
6. Рось О. Г. Поняття та сутність нормативно-правового забезпечення інституційної спроможності представницьких органів місцевого самоврядування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 18. С. 97-100.
7. Public Management Reviews. Towards an Integrated Public Service. OECD. Ireland. 2008. 377 P. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264043268-en>.
8. Дмитренко О. А. Інституційна спроможність неурядового сектору в Україні: дис. ... докт. філософії: 052 / Ін-т політ. і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. КУРАСА НАН України. Київ, 2022. 208 с.
9. Леган І. М. Теоретико-правові засади міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2021. 38 с.
10. Крамаренко Ю. М., Скок О. С., Шевченко Т. В. Інституційна спроможність правоохоронних органів у боротьбі із злочинною спільнотою, а також особами, які перебувають у статусах підвищеного злочинного впливу: метод. рекомендації. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 104 с.
11. Крамаренко Ю. М. Окремі питання спроможності правоохоронних органів протидіяти проявам організованої злочинності. *Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики*: Матер. регіональн. наук.-практ. семінару, 03 груд. 2021 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 54-57.
12. Титаренко О. О. Теорія та практика державного програмування протидії злочинності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2020. 40 с.
13. Христов О. Л., Христова Ю. В. Вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність щодо незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин з урахуванням норм міжнародного права. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. 31 бер. 2017 р. Дніпро: ДДУВС, 2017. С. 37-40.
14. Жаровська Г. П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 593 с.
15. Черняк Н. П. Боротьба з корупцією: актуальні проблеми та шляхи вирішення. *Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики*: Матер. регіональн. наук.-практ. семінару, 03 груд. 2021 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 114-115.
16. Санакоєв Д. Б. Сучасні світові тренди організованої злочинності та виклики для правоохоронних органів. *Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики*: Матер. регіональн. наук.-практ. семінару, 03 груд. 2021 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 79-82.
17. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 7.10.2022).
18. Комашко В., Шамара О. Реформування системи органів боротьби з організованою злочинністю: проблеми законодавчого регулювання, через призму євроантлантичної інтеграції України. *Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики*: Матер. регіональн. наук.-практ. семінару, 03 груд. 2021 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 45-54.
19. Руколайніна І. Є. Поняття та основні напрями матеріально-технічного та фінансового забезпечення в діяльності ОВС. *Форум права*. 2011. № 3. С. 675-678.